

MITEN POIKA NÄKEE ISÄNSÄ, puhe sukkokouksessa 5.7.2025

Ennen puhetta lauloimme pienellä porukalla yhdessä tekemämme onnittelulaulun isällemme vuodelta 1989 (tai 1984) *Kuulkaa korpeimme kuiskintaa-sävelellä*

Luulkaa vaan mitä luulette
kohta te mukavia kuulette.
Isä-Atte, sankari Pohjanmaan
saa koko perheen näin laulamaan.
;;,Humanisti-kiltti muurahaiset poimi,
lapset kaikki Kallion orjina toimi.
Perintö on rikas, mutt' henkinen vaan,
eipä ole mammonasta aavistustakaan::,

Lapsikatras muistaa tuon tarkkuuden
valojen ja radioitten sammutuksen.
Yöllä kun varpaat meidän palelit,
lämmöllä sä täkit peitteeks asettelit.
::,Jälleen sitten vuosisadan taaksepäin
palasit – ja naputtelit koneellasi näin.
Maailmasta vanhasta voimaa sä sait
Välillä taas komerosta lenkkiä hait::,

Vireytesi salaisuutta moni kadehtii,
Nuoriso jo väsyä, Iso sen kun sädehtii.
Polkupyörä kuntos hoitaa, perärutku kans
Silakoitten kalastus on intohimonans.
::,Jos tupluurit saa ottaa, niin elo hymyilee
silloin parast on, että vieras lymyilee,
olet aivan ihana ja verraton
perheemme patriarkka kiistaton::,

Puistolassa illan tullen TeeVee avautuu
Äiti-Mimma siellä istuu – isä seisahtuu:
”Menisinkö kirjastoon vai tätä katsoisin?”
Tarjoamme sulle avun: tämän paketin:
::,Ilman Mirjaa olisit kai hukassa,
avullansa persoonas on kukassa.
Voi hyvänen aika, me sua kiitämme,
ja elämäsi iltarukouksiin liitämme::,

Atte-isä syntyi 24.7.1914. Äiti Helny haki hänet Sonnisaaren synnytyssosastolta Puistolaan, joka oli rakennettu 1912. Isä Wäinö oli uuden taloyhtiön johtokunnassa. Atte asui siellä ja Varjakan Käpylässä koko ikänsä.
- Käytän jatkossa isästäni pääsääntöisesti vain etunimeä
Hän avioitui Mirjam Hyvösen kanssa juhannuksena 1942. Perheeseen syntyi Anneli v 1943, Jorma 1945, Tarja 1948, Juha 1950 ja Meri Tuuli 1956.

KAKSI TUOKIOKUVAA

On kesä -51. Sporttinen urheiluhousuinen Atte astuu kassi kädessä soutuveneeseen ja alkaa soutaa. Kysyn äidiltä, aikooko isä soutaa kaupunkiin asti. ”Ei, katsopa, mitä hän tekee...” Tosiaan, Näen puolen kilometrin päässä pitkän tukkilautan, jota pieni hinaaja vetää hitaasti. Isä soutaa sen perään ja kiinnittää köyden siihen.

Sen jälkeen hän ottaa kassista Remington kirjoituskoneensa, asettaa sen polvilleen ja alkaa naputtaa. Nämä yksityiskohdat saan selville myöhemmin, en näe niin pitkälle.

Syksyllä 1998 istumme kotimme keittiössä Turussa. Takana on viikon matka autollani Rostockissa, Wittenbergissä ja Berliinissä. Reissu on ollut isän monivuotinen toive. Hän on aika huonokuntoinen, mutta pää terävä.

Puhumme viikon aikana enemmän kuin koskaan. Isä kertoo sota-ajasta ja äidin ja hänen tutustumisesta ja heidän ensimmäisistä retkistään.

Myönnän, että minulla oli kertynyt eri syistä jonkinlaista vihaa isääni kohtaan, jota olin jo monella tavalla käsitellyt. Olin saanut uudenlaisen mielen häntä kohtaan. Ja kun nyt siinä kotimme keittiössä katson kohta Oulun junaan menevää vanhaa isääni, tunnen miten sisimmästäni kumpuaa voimakas armahtava rakkaus. Jumala on minua armahtanut, minä saan välittää samaa armoa isälleni. Teen, mitä en ole koskaan aikaisemmin tehnyt: Kysyn: "Saanko, isä rukoilla puolestasi ja siunata sinut?" "Tottahan poikani." Niin sitten myös tapahtuu.

KALTIO

Isääni lähes kiinnikasvanut Remington kuvaa hänen intohimoaan kulttuuriin, historiaan ja kirjoittamiseen. Hän aloitti toimittajana Kaiussa ja kirjoitti lehtiin koko ikänsä, tuhansia juttuja.

Kaksoisveljeni - minua vajaan puoli vuotta vanhempaa - kulttuuriaikakauslehti Kaltion syntymistä en voi muistaa, enkä omaanikaan, Kumpikin täytämme tänä vuonna 80 vuotta.

Parhaan ystävänsä Esko Similän kanssa Atte oli jo sota-aikana puhunut sellaisen pohjoissuomalaisen lehden perustamisesta. Se tapahtui, kun tiimiin löytyi Reino Rinne, Heimo Haikala ja muutama muu oululainen toimittaja. Aika pian serkku Uolevi Ikinpoika Kianto tuli kuvaan mukaan ja olikin pitkään Aten aisaparina.

Atte on myöhemmissä haastatteluissaan myöntänyt, että Kaltio oli hänen sydämensä lapsi. Äiti joskus kommentoi, ettei aina tiennyt kumman kanssa mies oli enemmän naimisissa, hänen vai Kaltion.

Kyllähän me lapsina kasvoimme siihen, että Kaltio oli persoona, joka asui meillä. Köyhä ja sitkeä kuten pitkäaikainen päätoimittajansakin. Kaltiolla oli oma huone, jonka valtias monet vuodet oli konttoristi ja joka paikan apu Seppo Sillanpää. Hän oli myös vakiovieras ruokapöydässämme.

Olenko ehkä 10-11-vuotias, kun isä pyytää: *"Jorma tässä olisi muutama tilauslasku, joita voit käydä perimässä.* Tienaan näin samalla polkupyörärahoja. Minä innokkaana ja vähän pelokkaanakin jälleen kerran menen soittamaan ihmisten ovikelloja. Sillä kertaa eräs oven avaaja on vihainen viinaksille tuoksahtava setä. Hän kiroa ja haukkuu minut ja koko lehden, eikä tietenkään suostu maksamaan. Minä itkien kotiin kertomaan. Vuorotellen jokainen meistä Aten ja Mirjan jälkeläisistä toimimme lapsityövoimana aina taloudellisissa vaikeuksissa toimivan lehden asiolla, kuten onnittelulaulussa kajautimme: *"Lapset kaikki Kaltion orjina toimi..."* Usein vein myös äidin oikolukemia korrehtureja Pohjolan Työn kirjapainoon, jonka hajucocktailin muistan vieläkin.

Samaa humanistien hulluutta oli sekin, että Atte ja kumppanit perustivat Oulun Ilmoitussanomien 1951, jonka toimitus oli B-rapussa. Se oli muuten Suomen ensimmäinen ilmaisjakelulehti.

En tiennyt, mikä on **vekseli**, melkein kuin henkseli. Mutta kuulin joskus, kun Atte ja Uolevi kirjoittivat sellaisia alle ja jompi kumpi meni sitten käymään pankissa, ja rahaa kuulemma taas oli vähäksi aikaa.

Isä oli uupua monet kerrat, koska käytännössä kaikki, levikki, talous, päätoimittaminen, oli hänen harteillaan.

Hypätään vuoteen 1963. Istun 17-vuotiaana huvilamme Käpylän salipirtissä ja kuuntelen kiinnostuneena isän, äidin ja nuoren voimakasleukaisen miehen keskustelua viinilasien ääressä. Hän on Erno Paasilinna, piippua polttava, itseoppinut älykäs, sittemmin Finlandiinkin saanut toimittaja, joka on avustanut Kaltiota jo muutaman vuoden. Lopputulema: hänet kutsutaan pienillä palkkioilla Kaltion uudeksi päätoimittajaksi.

Alku näyttää lupaavalta, lehteä modernisoidaan ja uusia kirjoittajia ilmaantuu, samoin taustavoimiin tulee nuorempaa kaartiä. Atte halusi pääomistajana katsoa kaikkea tarkasti päältä.

Erno Paasilinna toimitti viisi numeroa. Attea alkoi hiertää, kun uusi päätoimittaja oli omavaltainen ja antoi tilaa myös sellaisille jutuille, joita hän, entinen päätoimittaja ei hyväksynyt. Hänhän vastasi edelleen taloudesta, siis maksoi viulut silloinkin, kun ne soivat epävireisesti.

Tultiin vuoteen 1964, jolloin minun kiinnostuksen aiheeni olivat yo- kirjoitukset ja omat nuoren werterin ahdistukset. Lehden talous oli kriisissä ja lopulta koko lehti. Erno nimittäin perusti yhdessä joidenkin oululaisten vaikuttajien kanssa uuden kulttuurilehden, Pohjoisen, ja vei mukanaan muutamia merkittäviä Kaltion tukijoita. Elettiin aikamoista yhteiskunnallista myllerrystä, kuten muistamme – kuka muistaa. Siitä voisi puhua paljonkin, osa ”Pohjoislaisista” oli vasemmistolaisia, jotka pitivät Kaltiota patavanhoillisena. Kaltion uskolliset pitivät kriisikokouksia, että lopetetaanko koko lehti. Silloin Atte marssi pankkiin tutun pankinjohtajan puheille, ja lehti pelastui.

Isän tuskaisuuden ja huonot yöunet näimme tietysti vierestä. Joskus kuulimme, kuinka hän keskusteli äidin kanssa. Heidän yhteistä lastaan, Kaltiota ja sen sielua, Attea oli lyöty ja lujaa. Välillä pelkäsimme, miten isän terveys kestää, taisi hän siinä vaiheessa saada yhden infarktinkin.

Onneksi Atte sai samoihin aikoihin elämänsä ensimmäisen täysipäiväisen ja ympärivuotisen viran Yliopiston apulaissihteerinä. Josta virasta hän jäi eläkkeelle v. 1977. Perheen talous oli usein ollut melkein yhtä tiukalla kuin Kaltionkin, koska leipä tuli monesta työstä, lehtiujutuista sekä tilapäisistä ja määräaikaisista opettajan töistä.

Tahdon ottaa korostetusti tässä puheessani esille isäni suhteen Kaltioon, koska se on niin keskeinen osa koko hänen elämäntyötään. Vaikka hän oli vuosikymmenien aikana luovuttanut ohjat uusille päätoimittajille, hän seurasi joskus liiankin voimakkein tuntein lehden linjan muuttumista. Olisipa halunnut jossakin myöhemmässä vaiheessa lopettaa koko lehden, kun monet alkuperäiset aatteet ja arvot olivat keikahtaneet päälaelleen. Mutta vielä vuonna 2025 Kaltio elää ja voi ilmeisesti aika hyvin.

Kaiken tämän kulttuurikutsumustyön ohella Atte toimi pitkään Calamniusten puheenjohtajana Sai sittemmin kunniapuheenjohtajan arvon, tutki sukua ja piirteli monta metriä pitkään sukukarttaan uusia merkintöjä. Hyvinä kavereina siinä olivat serkut Stig Calamnius ja Pentti Reinilä, jotka vuonna 1950 kohtalaisen nuorina miehinä olivat perustamassa kunniakasta sukuseuraamme. Se tapahtui Kalajoella.

ILMAN MIRJAA OLISIT KAI HUKASSA, avullansa persoonas on kukassa...

Noin lauloimme onnitteluviisussamme.

Kyllähän äiti-Mirjam on pitänyt perheen ja monesti miehensäkin koossa. Hän oli se kodin pylväs, lapsilleen läsnä päivittäin, joka kasvatti ja hoiti raha-asiat ja sapuskat. Hän antoi myös Kaltiolle valtavasti, neuvojana talousasioissa, oikolukijana, realisoijana ja isän vierellä murheissa ja iloissa.

EI ELÄMÄ KUITENKAAN PELKKÄÄ TUSKAA OLLUT

Isälläni oli monia piirteitä ja arvoja, joita arvostan. Eräs: hän osasi nauraa itselleen. Vaikka olikin tarpeen tullen kiivas ja periksiantamaton niin että hirvitti. Aino Suholan proosarunossa on lause: ”*Autuaita ovat ne, jotka osaavat nauraa itselleen, sillä heiltä ei tule elämässä hupia puuttumaan.*” Ja kun hän nauroi vedet silmissä, ja vatsa hytkyen, se ei voinut olla tarttumatta.

Hän myös kannusti meitä lapsia harrastuksissamme. Kesät Varjakassa olivat siinäkin suhteessa tärkeitä, että isä ehti kirjoitustöittensä keskeltä neuvomaan pienissä askareissa. Minulle hänen kannustuksensa ja teini-ikäni tultuani selkeät juoksuharjoitteluun liittyvät neuvonsa olivat kullannarvoisia.

Koska itse olen saanut nuorena kutsumuksen papin työhön ja se jatkuu elämäni loppuun asti, ymmärrän isääni. Hänellä oli kutsumuksessaan ilo ja palo, välillä tuskakin. Näen ehkä hänessä sen kaiken vielä hänen eläkeisässään rajumpana kuin itselläni, intohimo tutkimiseen, kulttuuriin, myös sukututkimukseen. Hän tuumaili usein viimeisinä viran vuosinaan, että odottaa eläkkeelle pääsemistä, jotta saa keskittyä kokonaan kirjoittamiseen. Hänhän julkaisi ensimmäisen kirjansa vasta 63-vuotiaana ja vaativimman tutkimuksensa

Suomalaisen runon tienraivaaja 85-vuotiaana. Henkensä kaupalla, niin että taas pelkäsimme, miten terveys kestää. Kesti se sen jälkeen vielä viisi vuotta.

Kyllä me näimme, että hän oli onnellinen, kun sai kirjoittaa, ilmaista löytämiään asioita, Panu taisi tehdä epävirallisen Suomen ennätyksenkin, hän kirjoitti samalla nimimerkillä kahdeksalla vuosikymmenellä.

Sai puhua Merikoskikerhossa, Oulu-seurassa, Lyseon senioreissa, opastuskierroksilla jne jne... Antaa parastaan ja saada palautetta. Ja sai hän kunniahohtoriuden lisäksi monia muita kunnianosoituksia ja titteleitä.

Mutta kun sitten eletään Varjakan ja meren elämää ja prutkutellaan 7,5 hevosvoiman Evinrudella saareen, mm pikku- tai isoon Kraaseliin, isä istuu ylväänä perässä verkkarit jalassa ja Varjakka-lakki päässä. Silloin paras titteli on hänen itse itselleen antamansa arvonimi: Kraaselin kreivi.

Isäni muistoa kunnioittaen Jorma Kalajoki